

Makiejewa, Walentyna Nikołajewna

Akademia Rosyjska (1783-1841) i kontakty polsko-rosyjskie w dziedzinie filologii

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 23/2, 333-345

1978

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Walentyna Nikołajewna Makiejewa
(ZSRR — Leningrad)

AKADEMIA ROSYJSKA (1783—1841) I KONTAKTY POLSKO-ROSYJSKIE W DZIEDZINIE FILOLOGII

28 stycznia (8 lutego wg nowego stylu) 1724 r. Senat w Sankt-Petersburgu na podstawie decyzji Piotra I wydał dekret o założeniu w tym mieście Akademii¹. Piotr I nie dożył dnia jej otwarcia — pierwsze uroczyste posiedzenie Akademii Nauk w Rosji odbyło się 27 grudnia 1725 r. (stary styl).

Ani w momencie powstania Akademii Nauk, ani w ciągu jej dalszego rozwoju — aż do roku 1841 — dekret nie przewidywał powołania odrębnego oddziału, który zajmowałby się badaniem problemów rosyjskiej filologii. Przez prawie ćwierćwiecze od chwili powstania (do 1747 r.) Akademia kierowała się w swej działalności projektem ustawy, ułożonym na podstawie instrukcji Piotra I przez dworskiego medyka, Laurentego Laurentiewicza Blumentrosta, przyszłego prezydenta pierwszej w kraju państwowej instytucji naukowej. Filologia rosyjska nie była zaliczona do nauk, którymi zamierzała zajmować się Akademia. Dyscypliny naukowe podzielono na trzy grupy: 1. „nauki matematyczne”, 2. „wszystkie działy fizyki”, 3. „nauki humanistyczne, historia i prawo”². W tej ostatniej mieli znaleźć się wszyscy członkowie rzeczywiści Akademii, którzy „naukami humanistycznymi i innymi się zajmują”, studiują „elokwencję i studium antiquitatis”, „historię starożytną i współczesną”, „prawo natury i publiczne, wraz z polityką i etyką (moralnością)”³.

Zgodnie z regulaminem z 1747 r. we właściwej Akademii⁴ pierwsza grupa członków Akademii „składać się powinna z astronomów i geografów”, druga — fizyczna — „z botanika, biegłego też w historii naturalnej, anatoma i chemika”, trzecia — fizyczno-matematyczna — z akademików — specjalistów w zakresie mechaniki i fizyki eksperymentalnej. Poza tymi grupami znajdował się profesor „wyższej matematyki”⁵. Grupa humanistyczna nie była przewidziana. Naukami historyczno-filologicznymi i prawnymi zajmowano się na działającym przy Akademii Uniwersytecie.

W następnych ustawach Akademii Nauk (1803 r. i uzupełnienie z 1836 r.⁶) nauki podzielone były: w pierwszej na: 1. matematyczne, 2.

¹ W wiekach XVIII—XIX nosiła ona nazwę Petersburskiej Akademii Nauk. Zgodnie z regulaminem z 1747 r. uzyskała oficjalną nazwę Cesarska Akademia Nauk i Sztuk, od 1803 r. — Cesarska Akademia Nauk, od 1836 r. — Cesarska Sankt-Peterbuska Akademia Nauk, od 1917 r. — Rosyjska Akademia Nauk, od 1925 r. — Akademia Nauk ZSRR.

² *Istorija Akademii Nauk SSSR*. T. 1 (1724—1803). Moskwa—Leningrad 1958 s. 430.

³ Tamże s. 431.

⁴ Akademia Nauk dzieliła się na właściwą Akademię i Uniwersytet.

⁵ *Istorija Akademii Nauk SSSR*, j.w. 437—438.

⁶ Ustawa z 1836 r. z nieznacznymi zmianami przetrwała do 1927 r.

przyrodnicze, 3. historyczne i polityczne; w drugiej na: 1. matematyczne i fizyczne, 2. przyrodnicze, 3. historyczne i polityczne.

Tak więc ani twórcy Akademii Nauk, ani ich następcy nie planowali prac badawczych nad nabrzmiałymi problemami filologii rosyjskiej. Przewidywali tylko tłumaczenia dzieł naukowych na język rosyjski. W epoce kształtowania się rosyjskiego języka literackiego stworzenie rosyjskiej terminologii naukowej było zadaniem nadzwyczaj trudnym. Projekt regulaminu akademickiego (1724) — pierwszego dokumentu dotyczącego podstaw naukowo-organizacyjnych Akademii Nauk — przewidywał, że w każdej grupie będzie pracować jeden tłumacz, który oprócz języka rosyjskiego powinien znać język niemiecki i francuski oraz łacinę lub grekę, gdyż w tych językach „krąży wiele książek, w których wszystkie wiadome nauki są zawarte”⁷. Kadry tłumaczy miały wywodzić się z ludzi, dla których rosyjski był językiem ojczystym.

W zakresie organizowania działalności przekładowej Akademii olbrzymie zasługi miał Piotr I, krzewiciel oświaty i propagator nauki⁸, który rozumiał wagę tłumaczeń dzieł naukowych na język rosyjski. Idea założyciela Akademii była kontynuowana i urzeczywistniana w praktyce w różnych formach naukowo-organizacyjnych.

Utworzenie w 1735 r. w Akademii Nauk Stowarzyszenia Rosyjskiego⁹ jako kolegium tłumaczy było wyrazem konieczności polepszenia tłumaczeń naukowych. Zgodnie z zarządzeniem prezydenta Akademii, Johanna Albrechta Korfa, tłumacze powinni „zbierać się w Akademii dwa razy w tygodniu... i odbywać konferencję, przynosząc i czytając wszystko, co przetłumaczyli, i mieć staranie o doskonalenie języka rosyjskiego w tłumaczeniach”¹⁰. Tłumacze powinni działać wspólnie. Kierownictwo kolegium objął wykształcony filolog, Wasilij Kiryłłowicz Trediakowski, pracownik Akademii od 1733 r. i Wasilij Jewdokimowicz Adodurow, pierwszy rosyjski adiunkt Akademii (1733 r.), jej wychowanek, uzdolniony lingwista, tłumacz, twórca skróconej gramatyki *Pierwye osnowania rossijskowo jazyka* (w języku niemieckim, 1731 r.) i bardziej kompletnej gramatyki w języku ojczystym (1738—1740), która została przetłumaczona na język szwedzki przez Gröninga i wydana w Sztokholmie¹¹.

Tłumacze akademicy, w większości wychowankowie słowiańsko-łacińskich szkół (Iwan Iwanowicz Iliński, Iwan Semionowicz Gorlickij, Iwan Iwanowicz Gołubcow i in.), pod kierownictwem posiadającego encyklopedyczną wiedzę adiunkta Adodurowa, przeszli długą i trudną „drogę od pierwszych dosłownych, niejasnych i trudno zrozumiałych prób przekazania tekstu naukowego do wspaniałych tłumaczeń lat trzydzie-

⁷ *Materiały dla istorii impieratorskoj Akademii nauk*. T. 1. Sankt—Petersburg 1885 s. 75.

⁸ Po wybraniu na członka Paryskiej Akademii Nauk Piotr I pragnął podnieść poziom nauk w Rosji (*Materiały dla istorii*, j. w. s. 5).

⁹ Niektórzy współcześni nazywali Stowarzyszenie Rosyjskie Akademią Rosyjską. Np. Wasilij Nikiticz Tatiszczew, wybitny historyk i działacz państwowy, w *Przedmowie* do swej książki pisał: „Akademia Rosyjska została powołana w 1735 r. dla poprawy języka rosyjskiego, stworzenia gramatyki i słowników na niej opartych tak, jak ma to miejsce we Francji; podlega ona prezydentowi Akademii Nauk” (*Leksikon rossijskoj, istoriczeskoj, geograficzeskoj, politiczeskoj i graždanskoj*. T. 1 s. 18). Akademia Rosyjska była w rzeczywistości stworzona w 1783 r. jako instytucja samodzielna.

¹⁰ *Materiały dla istorii*, T. 2. Sankt—Petersburg 1886 s. 633.

¹¹ Patrz: B. A. Uspieński: *Pierwaja russkaja gramatika na rodnom jazykie*. Moskwa 1975.

stych”¹². Szczególnie duże są zasługi Adodurowa w wyszukiwaniu trafnych, adekwatnych do obcych terminów rosyjskich ekwiwalentów oraz w zakorzenieniu ich w języku naukowym poprzez publikowanie tłumaczeń w Rosji.

Z inicjatywy Adodurowa i Trediakowskiego Stowarzyszenie Rosyjskie uznało także za pierwszoplanowe zadanie bardzo istotny problem stworzenia gramatyki i słownika języka rosyjskiego. Chociaż Stowarzyszenie nie zrealizowało całkowicie wytyczonego programu, dało dobry początek sprawie przygotowania projektowanego słownika opisowego języka rosyjskiego. Prace nad słownikiem zostały następnie przejęte i pomysłnie kontynuowane przez Akademię Rosyjską.

Do początku lat czterdziestych XVIII w. problem ukształtowania rosyjskiego języka literackiego nie został oczywiście rozwiązany. Nadal nie było w Akademii katedry filologii rosyjskiej. Mimo to badania nad jej problemami znacznie posunęły się naprzód w okresie prawie 25-letniej nieprzerwanej działalności w Akademii Michała Wasiliewicza Łomonosowa (od 1741 do 1765 r.), który sformułował podstawowe zasady nauki o języku rosyjskim. Uczony — encyklopedysta, ściśle wiążący naukę filologiczną z praktyką naukową i artystyczną, znalazł jedną prawidłową drogę rozwiązania najważniejszych problemów rosyjskiego języka literackiego. Łomonosow stworzył teorię rosyjskiej wersyfikacji sylabotonicznej, teorię rosyjskiej prozy (patrz: *Kratkoje rukowodstwo k krasnorieczu*) i pierwszą naukowo opracowaną gramatykę języka rosyjskiego, tj. *Rossijskiju grammatiku*. Swoje wywody teoretyczne potwierdził Łomonosow własną praktyką literacką i zgodnie ze sprawiedliwą oceną Radiszczewa zdobył „sławę wodza”. W późniejszym okresie badanie budowy gramatycznej języka rosyjskiego szło torem, wyznaczonym przez Łomonosowa, aż do lat trzydziestych XIX w. Duży wkład wniósł także Łomonosow do działalności Akademii w zakresie leksykografii.

W ostatnim trzydziestoleciu XVIII w. nauki filologiczne rozwijały się w większym stopniu poza Akademią. Po śmierci Łomonosowa straciła ona znaczenie wiodącego ośrodka w rozwoju filologii, której problemy zaczęto badać w nowo stworzonych instytucjach i towarzystwach naukowych. Akademia Nauk przestała zajmować się zagadnieniami teoretycznymi języka rosyjskiego.

W Moskiewskim Uniwersytecie godnym następcą Łomonosowa w tej dziedzinie stał się Anton Aleksiejewicz Barsow. W 1771 r. przy Uniwersytecie powstało Wolne Zgromadzenie Rosyjskie „stawiające sobie za cel poprawę i wzbogacenie języka rosyjskiego poprzez wydanie pożytecznych, a szczególnie dla kształcenia młodzieży potrzebnych utworów i tłumaczeń wierszem i prozą”. Za główne zadanie przyjęto stworzenie słownika języka rosyjskiego w układzie alfabetycznym; ponieważ jednak zrezygnowano z prac naukowo-lingwistycznych na korzyść działalności oświatowej, ostatecznie nie opracowano planowanego słownika.

Jednocześnie w ostatnim trzydziestoleciu XVIII w. w Akademii Nauk pracowało wielu uczonych, wykształconych w czasach Łomonosowa w działających przy Akademii gimnazjum i uniwersytecie. Kontynuatorzy tradycji Łomonosowa — głównie specjaliści z zakresu nauk przyrodniczych — byli zarazem najlepszymi znawcami rosyjskiego języka literackiego. Wśród nich trzeba wymienić przede wszystkim członków Akademii: przyrodnika Iwana Iwanowicza Lepiechina, który wprowadził do rosyjskiej

¹² L. L. Kutina: *Formirowanije jazyka russkoj nauki*. Moskwa—Leningrad 1964 s. 6.

nauki szereg nowych terminów; badacza przyrody, Mikołaja Jakowlewicza Ozereckowskiego, znanego z „wiedzy, doświadczenia i kunsztu w dziedzinie filologii rosyjskiej”; anatoma, Aleksieja Protasewicza Protasowa, który — będąc jeszcze studentem — wyróżniał się doskonałym przygotowaniem w zakresie nauk filologicznych, co pozwoliło mu wyklądać „zasady rosyjskiego stylu”; wreszcie wielu innych uczonych, którzy albo sami byli uczniami Łomonosowa (np. astronom Stiepan Jakowlewicz Rumowski, matematyk Semion Kiryłowicz Kotielnikow), albo otrzymali wykształcenie pod kierunkiem uczniów Łomonosowa (np. astronom Piotr Borisowicz Inochodcew), albo kształcili się pod wpływem Iwana Iwanowicza Lepiechina (chemik Nikita Pietrowicz Sokolow, chemik i minerolog Wasilij Michajłowicz Sewjergin) i także posiadali ogromną wiedzę w dziedzinie języka rosyjskiego. To pokolenie uczonych, podobnie jak i Łomonosow, odpowiadało na zamówienie epoki, charakteryzującej się wzrostem świadomości narodowej oraz rosnącym zapotrzebowaniem zarówno na nowe podręczniki i pomoce naukowe jak i na wykłady w ogólnie dostępnym języku rosyjskim.

Dążenie tej grupy ludzi do rozwoju nauki o języku było bardzo silne, jednakże brak w Akademii Nauk specjalnego wydziału, zajmującego się sprawami filologii rosyjskiej hamował ich działalność. Całkowicie uzasadnione wyrzuty wysuwał pod adresem Akademii Aleksander Pietrowicz Sumarokow mówiąc, że ona tylko „naukami (ściślymi), a nie filologicznymi naukami się zajmuje”, i że „Rosja nie ma żadnego stowarzyszenia, dbającego o język i nauki filologiczne”¹³. Rzeczywiście, z tym smutnym faktem zetknął się już wcześniej Łomonosow, który niejednokrotnie wracał do projektu zrekonstruowania Stowarzyszenia Rosyjskiego, mającego uznanie zasługi w działalności Akademii Nauk w zakresie językoznawstwa.

Dopiero w wiele lat później myśl Łomonosowa podjęli i urzeczywistnili jego następcy. Zdając sobie sprawę z faktu, że w Akademii Nauk nie ma warunków do zrealizowania postulatów w dziedzinie gramatyki i leksyki, uczeni rosyjscy, byli wychowankowie akademickiego gimnazjum i Uniwersytetu, aktywnie włączyli się w sprawę organizacji Akademii języka rosyjskiego i literatury, która uzyskała nazwę Rosyjskiej Akademii Nauk. 30 września 1783 r. ukazał się dekret o jej powołaniu. Rozpoczęła ona działalność pod hasłem: „oświecenie”. W odróżnieniu od Akademii Nauk Rosyjska Akademia nie była subsydiowana przez państwo. Powstała ona jako „wolne stowarzyszenie pisarzy i miłośników literatury”. *Kratkoje nacziertanie imp. Rossijskoj Akademii* — swego rodzaju plan jej działalności, w której określone zostały główne zadania nowej instytucji — napisała na życzenie Katarzyny II księżna Katarzyna Romanowna Daszkowa, nieco wcześniej (24 stycznia 1773 r.) powołana na stanowisko prezydenta Akademii Nauk. Daszkowa, kobieta odcytana i wykształcona, posiadająca duży zmysł organizacyjny, została wybrana również na dyrektora Akademii Rosyjskiej¹⁴. Instytucja ta miała dokonać „oczyszczenia i wzbogacenia języka rosyjskiego”, ustalając zasób słów

¹³ A. P. Sumarokow: *Połnoje sobranije soczinienij w stichach i prozie...* Cz. 10. Moskwa 1782 s. 5, 38.

¹⁴ Te dwa stanowiska zajmowała ona przez dłuższy czas (od 1783 do 1796 r.). Fakt, że Daszkowa była prezydentem Akademii Nauk kazał W. N. Tatiszczewowi przypuszczać, że Akademia Rosyjska podlegała prezydentowi Akademii Nauk (patrz przypis 9).

mu właściwych oraz popularyzować „nauki filologiczne i literaturę”¹⁵. Rosyjska Akademia była zobowiązana opracować gramatykę rosyjską, rosyjski słownik, podręcznik retoryki i reguły wersyfikacji; powinna zajmować się studiami nad zabytkami literatury ojczystej oraz uwieczniać w dziełach literackich największe wydarzenia przeszłości i czasów współczesnych. Analogiczne zadania stawiało przed sobą Wolne Zgromadzenie Rosyjskie przy Moskiewskim Uniwersytecie, które przestało istnieć w momencie powstania Akademii (1783 r.).

Oprócz uczonych — przyrodników, łączących realizowanie zadań Rosyjskiej Akademii Nauk z pracą w Akademii Nauk, w skład Rosyjskiej Akademii weszli również wybitni profesorowie Uniwersytetu Moskiewskiego — filolog Antoni Aleksiejewicz Barsow, Semion Jefimowicz Desnickij, Semion Gerasimowicz Zybeline i inni; pisarze — Denis Iwanowicz Fonwizin, Gawrił Romanowicz Dzierżawin, Jakow Borisowicz Kniaźnin, Ippolit Fedorowicz Bogdanowicz, Wasilij Wasiliewicz Kapnist i inni, a także przedstawiciele wyższego duchowieństwa. Natomiast opozycyjnie nastawieni działacze demokratyczni tego okresu (np. Mikołaj Iwanowicz Nowikow), jak również pierwszy rosyjski pisarz-rewolucjonista, Aleksander Nikołajewicz Radiszczew, nie zostali wybrani do Rosyjskiej Akademii.

Stały sekretarz Rosyjskiej Akademii Nauk, Iwan Iwanowicz Lepiechin, energiczny organizator wszystkich najważniejszych prac Akademii, określał stojące przed nią cele takimi słowami: „Musi ona wślawić mowę rosyjską, stworzyć z niej harmonijną całość, ukazać jej bogactwo, czar i piękno, ustanowić trwałe reguły, pokazać trafność i wspaniałość jej wyrażań, wykorzystać jej wielowiekowe tradycje”¹⁶. Obecność wśród członków Rosyjskiej Akademii wielu uczonych i pełnienie przez najwybitniejszego z nich (Lepiechina) odpowiedzialnej funkcji stałego sekretarza ukierunkowało od początku działalność tej instytucji.

Od momentu powołania Akademii „zawrzała w niej praca”¹⁷. W początkowym, najlepszym okresie swego istnienia Rosyjska Akademia Nauk rozwinęła szeroką działalność, nawiązała ścisłą współpracę z Akademią Nauk, zainteresowała pracą nad problemami filologii rosyjskiej najwybitniejszych uczonych, doskonałych znawców języka rosyjskiego. Jednocześnie zdobyła sympatię i szacunek ówczesnych pisarzy, Gawriła Romanowicza Dzierżawina, Denisa Iwanowicza Fonwizina i innych. Ogólny plan *Słownika Akademii Rossijskiej* i podstawowe źródła pracy określili członkowie Akademii: Lepiechin, Rumowski, Ozerieckowski, Protasow i Inochodcew. Również oni wykonali największą część pracy nad słownikiem. Istotną pomocą w ustalaniu planu słownika i w zbieraniu materiału okazali Dzierżawin i Fonwizin.

Dzięki szerokiej wiedzy i wyjątkowej pracowitości twórców słownika, a także dzięki istnieniu pewnej tradycji leksykograficznej, prace nad przygotowaniem i wydaniem *Słownika Akademii Rossijskiej* zajęły niewiele ponad 10 lat (1783—1794)¹⁸, podczas gdy Akademia Francuska na stworzenie analogicznego słownika potrzebowała aż 60 lat.

¹⁵ M. I. Suchomlinow: *Istorijska Rossijskiej Akademii*. T. 1. Sankt—Petersburg 1874 s. 360.

¹⁶ Tamże s. 15.

¹⁷ Tamże s. 1.

¹⁸ *Słownik Akademii Rossijskiej*. Cz. I—IV. Sankt—Petersburg 1789—1794.

Historia Rosyjskiej Akademii Nauk została szczegółowo opisana przez Michaiła Iwanowicza Suchomlinowa w ośmiu tomach¹⁹. Niestety, w kronice wydarzeń tej instytucji w pierwszym, najbardziej twórczym okresie jej działalności natrafiamy na wiele białych plam. Dotyczy to w szczególności historii stworzenia etymologicznego *Słownika Rossijskiej Akademii*²⁰ — pierwszego naukowego słownika, który wszedł do historii rosyjskiej leksykografii jako jeden z najwspanialszych jej pomników.

Dzięki materiałom archiwalnym autorka zdołała prześledzić proces przygotowania tego słownika, poczynając od stworzenia zestawu haseł, który publikowano w niewysokich nakładach pod tytułem *Anatologiczeskije tablicy*. Każdy zeszyt drukowano w ilości 110—130 egzemplarzy (po dwa dla każdego członka Akademii Rosyjskiej) i już w XVIII wieku stały się one rzadkością bibliograficzną²¹.

Do przygotowania słownika Akademia Rosyjska wykorzystywała bogaty materiał leksykograficzny, przekazany jej przez Akademię Nauk oraz zachowane w rękopisach słowniki Andreja Iwanowicza Bogdanowa i Kiriaka Andrejewicza Kondratowicza. Do chwili obecnej odnaleziono jedynie nieduży fragment odbitki słownika Bogdanowicza²².

Udało się również ustalić, że po opracowaniu przez członków Akademii *Anatologiczeskich tablic* drukowano z polecenia prezydenta Akademii J. P. Daszkowej szczegółowe wydanie *Słownika* w niewysokim nakładzie (nie więcej niż 25 egzemplarzy) w celu „przejrzenia i poprawienia go przez członków Akademii”²³, ale „nie dla publiczności”²⁴ (tzn. nie dla szerszego kręgu odbiorców). Ten próbny nakład stanowił „makietę” słownika — podstawowy fundament, na którym został oparty *Słownik Akademii Rossijskiej*. Wydano go w nakładzie 620 egzemplarzy i przeznaczono „dla publiczności”, tzn. dla szerszego kręgu czytelników. Słownik zyskał ogólne uznanie i — jak pisał Aleksandr Sergiejewicz Puszkina — stał się „trwałym pomnikiem... wyteżonej pracy następców Łomonosowa, surowych i wiernych opiekunów języka ojczystego”²⁵.

Ritorika i *Pütika*, przewidziane w ustawie Akademii, nie zostały opracowane. Akademia Rosyjska wydawała czasopisma „Sobiesiednik Liubiteľieja Rossijskiego Słowa” (1783—1784, 16 zeszytów) i „Rossijskij Tietr” (1786—1794, 43 zeszyty). Główne zadanie tych wydawnictw polegało na tym, aby „słowo rosyjskie oczyszczało się i rozkwitało”.

W końcu XVIII w. trwa proces kształtowania się rosyjskiego języka literackiego, stopniowe formowanie jego norm; uwieńczeniem tego procesu jest twórczość A. S. Puszkina.

Przed Akademią Rosyjską stało zadanie rozwiązania wielu problemów z zakresu filologii. Jednak w odróżnieniu od początkowego, wspa-

¹⁹ M. I. Suchomlinow: *Istorija Rossijskiej Akademii*. T. I—VIII. Sankt—Petersburg 1874—1888.

²⁰ Początkowo przyjęto inny tytuł: *Tołkowyj słowar' sławiano-rossijskiego jazyka*.

²¹ Patrz: W. N. Makiejewa: *Iz istorii izdanija „Słownika Akademii Rossijskiej” (1789—1794)*. „Kniga. Issledowanija i matieriały” T. 13. 1966 s. 218—225. Komplet *Anatologiczeskich tablic* zebrano tylko w Państwowej Bibliotece ZSRR im. W. I. Lenina.

²² W. N. Makiejewa: *W. M. Łomonosow — sostawitel, riedaktor i riecenzient lieksikograficzeskich rabot*. „Woprosy jazykoznanija” 1961 nr 5 s. 109—114.

²³ Leningradzki Oddział Archiwum Akademii Nauk ZSRR. Zespół 8 opisaniye inwentaria 1 nr 1 s. 87 v. 320, 353.

²⁴ Akademiak M. I. Suchomlinow w swej monografii nie wspomina o tym wydaniu.

²⁵ A. S. Puszkina: *Potnoje sobranije soczinienij* (w 16-ti tomach) T. VI. Moskwa — Leningrad 1937 s. 653.

niałego okresu działalności, ukoronowanego wydaniem pierwszego naukowego słownika języka rosyjskiego, instytucja ta od końca XVIII w. traci swą poprzednią sławę. Należy podkreślić, że w składzie Rosyjskiej Akademii długo nie było uczonych — zawodowych filologów, którzy mogliby rozwijać naukę o języku. Sytuacja taka ujemnie wpłynęła na całą działalność Akademii, a szczególnie na stworzenie nowej redakcji *Słownika Akademii Rossijskiej* ułożona według alfabetu, została wydana w roku 1806, część czwarta — ostatnia — dopiero w 1822 r. Hasła słownika osiągnęły liczbę 51 388, jednak wzrost ten był spowodowany podziałem gniazd etymologicznych. Nowa redakcja *Słownika* nie zdołała zapewnić mu tak wysokiego poziomu naukowego, jak redakcja poprzednia. Istotne zmiany, które zaszły w słownictwie języka literackiego na przełomie XVIII i XIX wieku, nie znalazły odzwierciedlenia w *Słowniku Akademii Rosyjskiej*²⁶.

W późniejszym okresie działalność Rosyjskiej Akademii uwarunkowana była jednoosobową władzą jej prezydenta. Odnosi się to szczególnie do lat 1813—1841, gdy Akademią kierował admirał Aleksandr Semionowicz Szyszkow, skrajny reakcjonista w polityce i dyletant w nauce²⁷. Szyszkow był przeciwnikiem wszelkich zmian w języku, występował też przeciwko reformie językowej N. M. Karamzina i jego szkoły; pragnął za wszelką cenę zachować cerkiewno-słowiańską podstawę leksykalną języka rosyjskiego. Pasją prezydenta Akademii było słowotwórstwo. Szereg stworzonych przez niego gniazd etymologicznych nie miało jednak naukowego uzasadnienia. Wysuwając projekt wydania słownika porównawczego wszystkich języków słowiańskich, Szyszkow nie brał pod uwagę poziomu rozwoju nauki w tym okresie. Do udziału w tej pracy proponował on zaprosić słowiańskich uczonych: Pawła Józefa Szafarika — czeskiego filologa, Wacława Gankę, czeskiego poetę i filologa — Franciszka Władysława Czelakowskiego, polskiego uczonego — Samuela Bogumiła Lindego i innych. Niektórzy uczeni słowiańscy, np. wybitny czeski filolog Józef Dobrowski, „ojciec filologii słowiańskiej” (członek honorowy Akademii Rosyjskiej od marca 1820 r.), uważali, że „po słowotwórstwie Szyszkowa nie należy spodziewać się niczego pożytecznego”²⁸.

Duże nadzieje wiązał Szyszkow z zainteresowaniem Samuela Bogumiła Lindego ideą stworzenia słownika porównawczego. Polski uczonego — członek rzeczywisty Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, autor monumentalnego sześciotomowego *Słownika języka polskiego* — opublikował projekt swojego słownika w latach 1801—1802; w latach 1806—1814 praca ta została już wydana. Dobrowski, niejednokrotnie spotykając się wcześniej z Lindem, dopinguował go do stworzenia słownika. On

²⁶ W. W. Winogradow: *Tołkowyje słowari russkogo jazyka*. W: *Jazyk gaziety*. Moskwa — Leningrad 1941 s. 369.

²⁷ Był on następcą Andrieja Andriejewicza Nartona, człowieka wszechstronnie wykształconego, który w latach 1801—1813 kierował Akademią Rosyjską.

²⁸ *Pisma Dobrowskiego i Kopitara w powierniczym porządku. Trud ordinarowego akademiika I. W. Jagicza*. „Sbornik otdielionom russkogo jazyka i słowiesnosti”. T. 39. Sankt—Petersburg 1885 s. 679.

też bardzo pozytywnie ocenił pracę polskiego uczonego. Linde został wybrany na członka rzeczywistego czeskiego towarzystwa naukowego.

Zasługi Lindego w dziedzinie filologii w pełni doceniła także Rosyjska Akademia Nauk, wybierając go 21 grudnia 1818 r. na członka honorowego „za pochwały godny wkład pracy na korzyść języka słowiańskiego podjętej”. Szyszkow, który wysunął kandydaturę Lindego tak motywował swoją propozycję: „Znakomite dzieło Lindego *Słownik języka polskiego* przyniosło mu zasłużoną sławę i uczyniło jego imię znanym w świecie naukowym”²⁹.

Prezydent pokładał duże nadzieje w wykorzystaniu słownika Lindego przy tworzeniu słownika porównawczego wszystkich języków słowiańskich i w swych ulubionych badaniach z zakresu słowotwórstwa.

Rozmowy Szyszkowa ze słowiańskimi uczonymi nie odniosły spodziewanego skutku. Wysiłki Akademii Rosyjskiej, postulującej stworzenie słownika, okazały się bezcelowe.

Natomiast Samuel Bogumił Linde przez dłuższy czas pracował nad przygotowaniem podobnego słownika w języku polskim.

W 1839 r. Michał Pietrowicz Pogodin podczas podróży zagranicznej spotkał się z Lindem w Warszawie. Tam dowiedział się o projekcie polskiego uczonego oraz zapoznał się z charakterem tej pracy; rozmiary przedsięwzięcia Lindego wprawiły go w zdumienie i podziw. Jednak zadaniu stworzenia słownika porównawczego wszystkich języków słowiańskich nie mógł, oczywiście, sprostać jeden człowiek.

Jeszcze przed spotkaniem z Pogodinem Linde wysłał swój słownik do Rosji, do D. I. Jazykowa. Akademia Rosyjska poleciła przejrzanie i zaopiniowanie tej pracy A. Ch. Wostokowowi, najbardziej kompetentnemu z zakresu leksykografii, który zauważył, że na ówczesnym etapie rozwoju nauki o języku przygotowanie słownika porównawczego jest zadaniem trudnym i prawie niemożliwym do wykonania. Jednak polski uczonego, zafascynowany ideą stworzenia słownika, pomimo złego stanu zdrowia kontynuował swą pracę, prowadząc jednocześnie ożywioną korespondencję z wieloma rosyjskimi uczonymi i działaczami państwowymi³⁰.

W maju 1841 r. Samuel Bogumił Linde przysłał znowu część rękopisu słownika do Akademii Rosyjskiej z prośbą o ocenę swej pracy przez A. Ch. Wostokowa. Rękopis został w tym samym roku przesłany z Akademii (wówczas już rozwiązanej) do nowo powstałego Wydziału Języka Rosyjskiego i Literatury (Petersburskiej Akademii Nauk); nie spotkał się tam jednak ze zrozumieniem. Dzieło Lindego pozostało w rękopisie, z wyjątkiem niewielkiego fragmentu na literę K, wydane w Warszawie w 1845 r.

Należy tu zaznaczyć, że wspomniany wyżej Aleksander Christofowicz Wostokow, będąc jeszcze młodym uczonym, wykazał duże zainteresowanie *Słownikiem języka polskiego* Lindego. Wostokow wcześniej zaczął zaj-

²⁹ W. A. Franczew: *Polskoje Stawianowiedienije konca XVIII i pierwoj czelwierti XIX stolietij*. Praga 1906 s. 126. W 1839 r. Linde był wybrany na członka-korespondenta Petersburskiej Akademii Nauk. Patrz np.: J. Róziewicz: *250 lat Akademii Nauk ZSRR. 250 lat współpracy naukowej*. Wrocław 1975 s. 11 (przyp. red.) O słowniku Lindego patrz także: J. Michalski: „*Słownik języka polskiego*” *Samuela Bogumiła Lindego w opinii współczesnych*. „*Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej*” Ser. A 1958 z. 2 s. 203—220, 1959 z. 3 s. 137—180; tenże: *Dzieje wydania „Słownika” Lindego*. Tamże ser. A 1961 z. 4 s. 3—39.

³⁰ W. A. Franczew: *Sprawnielinyj stawianskij słowar’ S. B. Linde (k istorii stawianskoj lieksikografii)*. „*Russkij filologiczeskij wiestnik*” 1905 nr 3 s. 68—88.

mować się badaniami etymologicznymi. Były one ściśle związane z zainteresowaniem leksykografią słowiańską i koncentrowały się wokół stworzenia zestawień porównawczych języków rodziny indoeuropejskiej, a szczególnie grupy słowiańskiej. Wostokow proponował opracować *Etymologiczeskoje słoworaspisanie* lub *Srawnitielnyj kornieukazatiel'*³¹, polecając do wykorzystania wydawany wówczas w Warszawie *Słownik Lindego*, który uważał za wspaniałe przedsięwzięcie. W swój *Etymologiczeskoje słoworaspisanie* włączył słownictwo czterech języków słowiańskich: rosyjskiego, polskiego, bohemskiego (pod którym rozumiał język czeski) oraz łużyckiego.

W listach Wostokowa do dyrektora Biblioteki Publicznej — Aleksieja Nikołajewicza Olienina, do przewodniczącego Moskiewskiego Towarzystwa Miłośników Literatury — Antona Antonowicza Prokopowicza-Antonskiego i innych³², znalazło wyraz jego wieloletnie zainteresowanie pracą w dziedzinie stworzenia *Słowaraspisanja* oraz twórcze wykorzystanie przez niego — obok innych źródeł — także słownika Lindego. Rękopis pracy zajął 776 stron. Zestawienia wielu słów są zupełnie prawidłowe — Wostokow popełnił niewiele błędów. Dzieło nie było i nie mogło być doprowadzone do końca ze względu na brak wielu informacji, którymi nie rozporządzała jeszcze nauka tego czasu. Miało ono jednak ogromne znaczenie jako pierwsza próba zestawienia języków słowiańskich.

Wostokow opracował również *Rassużdienie o stawianskom jazykie, služaszczetje wwidieniem k grammatikie siego jazyka* (1820), w których ukazał podstawowe zasady metody porównawczo-historycznej w badaniach językoznawczych. Określił on cechy szczególne języka starosłowiańskiego w porównaniu z językiem staroruskim i innymi językami słowiańskimi. Dzieło Wostokowa spotkało się z wysoką oceną — uczony został wybrany na członka rzeczywistego Akademii Rosyjskiej. Fakt ten okazał się szczęśliwy dla Akademii Rosyjskiej, która odczuwała brak filologa dużej klasy. Akademik Wiktor Wasiliewicz Winogradow słusznie zauważył, że Wostokow był najlepszym badaczem — rusycystą w historii rosyjskiej filologii do połowy XIX wieku³³.

Wybranie na członka Akademii najwybitniejszego filologa rosyjskiego tamtego okresu, A. Ch. Wostokowa sprzyjało wzrostowi poziomu naukowej prac leksykograficznych. Wydana przez niego w 1831 r. doskonała *Russkaja grammatika* kontynuowała godnie tradycje *Rossijskoj grammatiki* Łomonosowa. Uczony o szerokich horyzontach, rzeczywisty i honorowy członek wielu rosyjskich i zagranicznych towarzystw naukowych, Wostokow zdobył sławę jako znakomity filolog i przyczynił się znacznie do rozślawienia nauki rosyjskiej na zachodzie Europy. Członek Akademii Wacław Jagicz (Ignatij Wikientiewicz) nazwał Wostokowa „pierwszym prawdziwym rosyjsko-słowiańskim filologiem w Rosji”³⁴.

Wostokow został członkiem Akademii w czasie, gdy pracowano w niej pod kierownictwem A. S. Szyszkowa nad stworzeniem słownika według rdzeni wyrazów. „Etymologie” prezydenta nie interesowały Wostokowa

³¹ Leningradzki Oddział Archiwum Akademii Nauk ZSRR, 108 opis. 1, nr 4 s. 1—8.

³² *Pieriepiska A. Ch. Wostokowa w powriemiennom poriadkie s objasnitielnymi primieczaniami I. I. Sriezniewskiego*. W: „Sbornij statiej, czitannych w Otdielienii Russkogo Jazyka i Słowiesnosti T. V. z. 2 Sankt—Petersburg 1873.

³³ W. W. Winogradow: *Iz istorii izuczenija russkogo sintaksa (ot Łomonosowa do Potiebni i Fortunatowa)*. Izd. MGU 1958 s. 164.

³⁴ I. W. Jagicz: *Istorija stawianskoj filologii*. W: *Enciklopedija stawianskoj filologii*. T. 1. Sankt—Petersburg 1910 s. 215.

i nie uczestniczył w tej pracy. Opracował natomiast naukowy, głęboko przemyślany konspekt *Sravnitel'nogo słowaria wsiech sławianskich narieczij*³⁵.

Oprócz prowadzenia prac w dziedzinie leksykografii Akademia Rosyjska wydawała „Soczinienia i pieriewody” (1805—1822), „Izwestia” (12 tomów w latach 1815—1823 i 1828), „Kratkije zapiski” (3 tomy, 1834—1835), „Trudy” (5 części, 1840—1841). Główne miejsce w wydawnictwie „Soczinienia i pieriewody” zajmowały artykuły o charakterze filologicznym; rozpatrywano w nich przemiany zachodzące w słownictwie języka rosyjskiego, rozważano sens szeregu zapomnianych i mało znanych wyrazów. Publikowano wiele artykułów Szyszkowa o rdzeniach słów; niestety, publikacje te znamionowała ahistoryczność, doprowadzająca autora do utożsamiania języków cerkiewnosłowiańskiego i staroruskiego. Szyszkow występował też przeciwko zapożyczeniom z języków obcych. Poglądy te znalazły odbicie w głównym dziele prezydenta Akademii *Raszudzenie o starom i nowom slogie rossijskiego jazyka* (1803 r.).

Kierowane przez Szyszkowa Akademia Rosyjska i Ministerstwo Oświaty nawiązywały kontakty z uczonymi krajów słowiańskich; okazywały im często pomoc materialną w postaci nagród za prace naukowe, wypłacania corocznych stypendiów i jednorazowych sum, przeznaczonych na podróże po krajach słowiańskich w celach naukowych i na wydawanie starych rękopisów, prac naukowych, słowników³⁶. W działalności tej uczestniczyli czynnie członkowie tak zwanego koła kanclerza Nikołaja Pietrowicza Rumiancewa, który odszedł ze służby państwowej i z dużym zainteresowaniem zajmował się kolekcjonowaniem książek, kronik i rękopisów z różnych epok. Zgromadził on ogromną ilość książek; kolekcja ta stała się załączkiem słynnej Biblioteki Rumiancewa w Moskwie. Rumiancew był członkiem honorowym wielu towarzystw naukowych w Rosji i zagranicą, np. Wolnego Towarzystwa Ekonomicznego (od 1802 r.) i Rosyjskiej Akademii Nauk (od 1819 r.).

W jego otoczeniu znajdowało się wielu przedstawicieli nauki rosyjskiej: moskwickanie — Nikołaj Nikołajewicz Bantysz-Kamenski, Aleksiej Fiodorowicz Malinowski, Konstantin Fiodorowicz Kałajdowicz, Paweł Michajłowicz Strojew, Michaił Trofimowicz Kaczenowski, Jefim Aleksiejewicz Bołchowitinow (brat Jewgenij) oraz mieszkańcy Petersburga — Aleksiej Nikołajewicz Olienin, Aleksandr Iwanowicz Jermołajew, Aleksander Christofowicz Wostokow, Piotr Iwanowicz Keppen i inni.

Duże zainteresowanie rozwojem nauk słowiańskich, szczególnie w Polsce, przejawiał członek Akademii Rosyjskiej (wybrany w 1806 r. na wniosek G. R. Dzierżawina), J. A. Bołchowitinow. Krytycznie odnosił się on

³⁵ Członek Akademii M. I. Suchomlinow, badający działalność Akademii Rosyjskiej, pominął sprawę planu słownika i jego realizacji. Oryginał rękopisu planu, zatytułowany *Próba nakreślenia planu stworzenia słownika porównawczego wszystkich narieczij słowiańskich*, udało się odnaleźć nie w Zespole (fondzie) Akademii Rosyjskiej (jak można by się spodziewać), lecz w fondzie akademika Nikołaja Konstantynowicza Nikolskowa (Leningradzki Oddział Archiwum AN ZSRR; fond. 247 op. 11 nr 18 s. 67—82); brudnopis tego planu znaleziono w fondzie A. Ch. Wostokowa. Patrz też: W. N. Makiejewa: *Projekt „Sravnitel'nogo słowaria wsiech sławianskich narieczij” akademika A. Ch. Wostokowa*. „Izwestija Akademii nauk SSSR” Sierija literatury i jazyka. T. 23: 1964 z. 4 s. 340—347.

³⁶ Patrz: A. A. Koczubinski: *Admirał Szyszkow i kanclerz gr. Rumiancew. Naczelnije gody russkogo sławianowiedienija*. Odessa 1887—1888.

do badań etymologicznych Szyszkowa. Imponowało mu „trzeźwe, naukowe ukierunkowanie w nauce polskiej drugiego i trzeciego dziesięciolecia”³⁷. (XIX w.) — jak pisał o nim Kocubinskij.

N. P. Rumiancew pomagał Bołchowitinowowi zapoznać się z pracami polskich slawistów³⁸. Zarówno udostępnione Bołchowitinowowi przez Rumiancewa I i II tom *Prawdy Ruskiej*, młodego polskiego uczonego Ignacego Benedykta Rakowieckiego, jak i *Historia literatury polskiej* Feliksa Bentkowskiego, spotkały się z ogromnym zainteresowaniem Bołchowitinowowa. Po wydaniu pierwszego tomu studiów o *Prawdzie Ruskiej* Rakowiecki został wybrany na członka Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Duży wpływ na ukierunkowanie jego pracy wywarły badania Lindego, który przekazywał wielokrotnie problemy Słowiańszczyzny w Towarzystwie Przyjaciół Nauk. Niejednokrotnie dawał rady swemu uczniowi, zaopatrywał go w książki, uczestniczył w jego pracach. Linde wysłał pierwszy tom *Prawdy Ruskiej* do Akademii Rosyjskiej wraz ze skierowanym do Szyszkowa listem polecającym, w którym podkreślił, że dzieło Rakowieckiego sprzyja upowszechnianiu wśród Polaków mało znanych wiadomości o Rosji i Rosjanach. Rosyjska Akademia Nauk nagrodziła autora złotym medalem trzeciego stopnia³⁹. Dzieło Rakowieckiego stanowiło wybitne na tle swej epoki studium w dziedzinie prawa słowiańskiego⁴⁰.

Umocnienie kontaktów Akademii Rosyjskiej ze slawistami innych krajów, a szczególnie z polskimi uczonymi, należy uważać za zjawisko pozytywne.

Pomimo osiągnięć Akademia Rosyjska coraz wyraźniej traciła swą dawną pozycję w kręgach literackich. Wydanie *Obszernego cerkowno-slawiano-rossijskiego słownika* akademika P. I. Sokołowa (cz. 1—2 Sankt-Petersburg 1834 r.), mającego przede wszystkim charakter pomocy do nauki języka i nie uwzględniającego zmian w zakresie słownictwa, które zaszły w pierwszym trzydziestoleciu XIX w., oraz wznowienie *Rosyjskiej grammatyki* I. i D. M. Sokołowych⁴¹ nie przyniosło Akademii Rosyjskiej sławy; stała się ona organizacją zamkniętą, o mocno reakcyjnym nastawieniu. Szyszkow, wykorzystując wysoką godność prezydenta Akademii, rządził w niej samowolnie. Wpłynął na wybór do Akademii człon-

³⁷ Tamże. W pierwszym trzydziestoleciu XIX wieku rozwinęła się działalność Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, pierwszego polskiego towarzystwa naukowego, które podtrzymywało kontakty z uczonymi rosyjskimi. Patrz: R. W. Wołoszyński: *Związki Rosyjskie Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk 1800—1831*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”. Warszawa R. 21: 1976, nr 2 s. 249—269. Kontakty naukowe Polski i Rosji bardzo szczegółowo przedstawiono w pracy: R. W. Wołoszyński: *Polsko-rosyjskie związki w naukach społecznych 1801—1830*. Warszawa 1974 (przyp. red.) O działalności WTPN patrz też: J. Michalski: *Z dziejów Towarzystwa Przyjaciół Nauk*. Warszawa 1953.

³⁸ Linde dedykował kanclerzowi swoją pracę. Wyrazem uznania zasług naukowych Rumiancewa było wybranie go na członka honorowego Krakowskiego Towarzystwa Naukowego i Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. O kontaktach Rumiancewa z WTPN patrz: R. W. Wołoszyński: *Związki rosyjskie*.

³⁹ Kilka listów Rakowieckiego do Szyszkowa było opublikowanych w *Zapiskach, mniemiach i pieriepskie* A. S. Szyszkowa. T. 2 s. 393. Por. Izwiestija rossijskoj Akademii. T. 9 s. 12—13 T. 11 s. 4.

⁴⁰ „Na zagadnienie recepcji prawa od strony metodologicznej nowe światło rzucił J. B. Rakowiecki i w swym wydaniu *Prawdy ruskiej* (1820) — *Historia nauki polskiej*. T. 11. Warszawa 1970 s. 435.

⁴¹ *Grammatika* Sokołowych po raz pierwszy była wydana w 1802 r., następnie w 1811 r. i w 1819 r.

ków o zbliżonych do jego własnych przekonaniach, były to nierzadko osoby niezdolne do podjęcia twórczej pracy.

Upadek działalności Akademii Rosyjskiej był przyczyną pojawienia się pierwszych propozycji jej likwidacji. Szacunek, jaki rząd żywił do prezydenta Szyszkowa, będącego swoistym symbolem konserwatyzmu w nauce, kazał jednak odnosić się do Akademii Rosyjskiej tolerancyjnie. Dopiero śmierć Szyszkowa w 1841 r. stała się pretekstem do postawienia na porządku dnia sprawy jej zamknięcia.

19 października 1841 roku wpłynęło do prezydenta Akademii Nauk „najwyższe rozporządzenie” o konieczności przyłączenia Akademii Rosyjskiej do Akademii Nauk w postaci odrębnego Wydziału Języka Rosyjskiego i Literatury. W związku z tym rozporządzenie przewidywało inną organizację Akademii Nauk: od tej pory miała ona dzielić się na trzy Wydziały: 1. Nauk Fizyczno-Matematycznych, 2. Języka Rosyjskiego i Literatury, w skład którego weszła zlikwidowana Akademia Rosyjska, 3. Nauk Historycznych i Filologii⁴².

W Wydziale II pracowali członkowie Rosyjskiej Akademii (14 osób), w ich liczbie przede wszystkim Aleksander Christofowicz Wostokow⁴³, Piotr Andrejewicz Wiazemskij, Wasilij Andrejewicz Żukowski, Michaił Trofimowicz Kaczenowski, Iwan Andrejewicz Kryłow, Władimir Iwanowicz Panajew, Michaił Piotrowicz Pogodin, Dmitrij Iwanowicz Jazykow. Pozostałych powołano na członków honorowych Wydziału Języka Rosyjskiego i Literatury.

Wydział II Akademii Nauk⁴⁴, jako stworzony ze zlikwidowanej Rosyjskiej Akademii otrzymał — zgodnie z rozporządzeniem, a w odróżnieniu od Wydziałów I i III — własny regulamin i administrację⁴⁵.

20 grudnia 1841 roku Wydział II został oficjalnie powołany w skład Akademii Nauk⁴⁶. Zgodnie z § 17 *Ustawy o Wydziale Języka Rosyjskiego i Literatury*, do obowiązków Wydziału II należy: 1. gruntowne studiowanie właściwości języka rosyjskiego, sformułowanie możliwie jasnych i zrozumiałych reguł używania go oraz wydanie pełnego słownika, 2. studia porównawcze języków słowiańskich i języka rosyjskiego oraz stworzenie ich słownika porównawczego oraz badania w dziedzinie słowiańsko-rosyjskiej filologii w ogóle, ze szczególnym uwzględnieniem historii rosyjskiego słownictwa⁴⁷.

Z rosyjskiego tłumaczyła: Anna Grębecka

⁴² *Sbornik postanowlenij i rasporiazenij* (1869) s. 31.

⁴³ Gdy w 1883 roku obchodzono jubileusz stulecia otwarcia Akademii Rosyjskiej, członek Akademii Michaił Iwanowicz Suchomilinow napisał: „Akademia Rosyjska w osobie Wostokowa dała Akademii Nauk uczonego, którym mogła się szczycić nauka rosyjska. Imię Wostokowa zajmuje jedno z najbardziej honorowych miejsc na niwie nauki obok imion Łomonosowa, Eulera, Pallasa, Baera”. — Publiczne Posiedzenie Wydziału Języka Rosyjskiego i Literatury 21 X 1884 r. „Zapiski imp. Akademii nauk” T. 48. Sankt—Petersburg 1884 s. 126.

⁴⁴ Czasami nazywano go również wydziałem „rosyjskim”.

⁴⁵ Rozporządzenie w Wydziale Języka Rosyjskiego i Literatury przy Cesarskiej Akademii Nauk patrz: *Istorija Akadiemii nauk SSSR*. Moskwa — Leningrad 1964 s. 706—710; o administracji Wydziału II patrz: *Sbornik postanowlenij i rasporiazenij, odnosiaszczichsia do imperatorskiej Akademii Nauk*. Sankt—Petersburg 1869 s. 38.

⁴⁶ P. A. Plietniew: *Otczity imperatorskoj Akadiemii nauk po Otdielieniju russkogo jazyka i slowiesnosti za pierwoje diestiatilietije s jego ucziezdienija..* Sankt—Petersburg 1852 s. 24—25.

⁴⁷ *Istorija Akadiemii nauk SSSR*. T. 2. Moskwa — Leningrad 1964 s. 708.

V. H. Makееva

РОССИЙСКАЯ АКАДЕМИЯ (1783—1841 гг.) И РУССКО-ПОЛЬСКИЕ СВЯЗИ В ОБЛАСТИ ФИЛОЛОГИИ

В статье описывается деятельность Российской Академии с момента ее возникновения по превращению ее в Отделение Русского Языка и Словесности Петербургской Академии Наук (1783—1841 гг.). Представлено развитие исследовательских работ в области филологии проводимых в стенах Петербургской Академии Наук в период, предшествующий созданию Российской Академии, в частности, деятельность Михаила Васильевича Ломоносова, основоположника русского языковедения, и его учеников, в большинстве специалистов по физико-математическим и естественным наукам (Лепехин, Озерецковский, Протасов, Румовский и др.).

Автор тщательно описывает лексикографическую деятельность Российской Академии прежде всего работу над созданием *Словаря Академии Российской* (1783—1794 гг.). Обращает также внимание на связи русских академиков с польскими языковедами, в частности с С. Б. Линде, а также с Варшавским Обществом Друзей Наук.

W. N. Makiejewa

L'ACADÉMIE RUSSE (1783—1841) ET LES CONTACTS POLONO-RUSSES DANS LE DOMAINE DE LA PHILOLOGIE

Dans l'article, on a présenté l'activité de l'Académie Russe depuis le moment de sa création jusqu'au jour où elle a été transformée en Faculté de Langue Russe et de Littérature de l'Académie des Sciences de Saint—Pétersbourg (1783—1841). On a aussi traité de développement des recherches scientifiques du domaine de la philologie, menées à l'Académie des Sciences de Saint—Pétersbourg dans la période précédant la création de l'Académie Russe, en soulignant surtout l'activité de Mikhaïl Lomonossov, créateur des fondements de la linguistique russe, ainsi que celle de ses disciples représentant pour la plupart des sciences physiques, mathématiques et naturelles (Lepéchin, Ozereckovskij, Protasov, Rumovskij et les autres).

L'auteur de l'article a décrit en détail l'activité lexicographique de l'Académie Russe, avant tout le déroulement des travaux concernant la préparation de l'édition du *Dictionnaire de l'Académie Russe* (1783—1794). Elle a présenté les contacts des membres de l'Académie avec des linguistes polonais, surtout S. B. Linde, et avec la Société des Amis des Sciences de Varsovie.